

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق بین الملل

دانشکده علوم انسانی

گروه علمی حقوق

عنوان پایان نامه :

ارتقاء و تضمین رعایت حقوق بشردوستانه در پرتو

دیوان

بین المللی کیفری

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر حسین شریفی طراز کوهی

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر علی رضا حجتزاده

نگارش:

نازنین وکیلی

بهمن 1389

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارتقاء و تضمین رعایت حقوق بشر دوستانه در پرتو

دیوان بین‌المللی کیفری

ĩ ◦ Ōā ▼ ǎ k ı Ŷ ĵ ■ ħ ■ k ı ĩ Ō Ğ

با سپاس فراوان از استادان گرانقدر

آقایان دکتر شریفی طرازکوهی و دکتر حجت
زاده

چکیده:

دیوان بین‌المللی کیفری دادگاهی دائمی با صلاحیت بین‌المللی است. این دیوان در مقایسه با سایر دادگاه‌ها می‌تواند نقش برجسته‌تری در تضمین رعایت حقوق بشردوستانه ایفاء نماید. از زمان توسعه حقوق بشردوستانه در قرن نوزدهم و علیرغم حجم وسیعی از عهدنامه‌ها و مقرراتی که در جهت اعمال حقوق بشردوستانه تدوین شد افکار عمومی همواره نسبت به کارآمدی این شاخه حقوق بین‌الملل دچار شک و تردید بود. غالب مردم آن را در بهترین حالت در حد آرمان می‌پنداشتند زیرا همواره شاهد نقض حقوق بشردوستانه و به طور معمول، مصونیت برای عاملان جنایات شنیع بوده‌اند.

حقوق بشردوستانه به خودی خود نه مجازات‌های ویژه‌ای را برای ناقضان تعیین کرده و نه تأسیس دادگاهی را منظور نموده است. در عوض، از دولت‌ها می‌خواهد در نظام قضایی خود قوانین کیفری داخلی برای مجازات عاملان شدیدترین جرایم وضع کنند و برای دستگیری و محاکمه متهمان نهایت تلاش خود را بکار گیرند. علاوه بر دادگاه‌های ملی، سازمان‌ها و دادگاه‌های بین‌المللی و نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد می‌توانند نقش بسزایی در اجرای مؤثر حقوق بشردوستانه داشته باشند.

پس از پایان جنگ جهانی دوم و با تأسیس دادگاه‌های جنایات جنگی نورنبرگ و توکیو دنیا شاهد نمونه مهمی از اولین دادگاه جنایات جنگی بود که البته منجر به تشکیل فوری یک دادگاه دائمی کیفری نشد. در دهه ۱۹۹۰ متعاقب قطعنامه‌های شورای امنیت و به دنبال جنایات دهشتناکی که در یوگسلاوی سابق و رواندا روی داد، دو دادگاه ویژه ICTY و ICTR تأسیس شدند.

در اواخر دهه نود رویای تشکیل دادگاهی کیفری با صلاحیت بین‌المللی با هدف پایان بخشیدن به بی‌مجازات ماندن مرتکبان شدیدترین جرایمی که موجب نگرانی مجموعه جامعه جهانی است و پیشگیری از چنین جرایمی، به واقعیت تبدیل شد. مسئله پیشگیری از جرایم و بازدارندگی دیوان همواره مورد مباحثه طرفداران و منتقدان دیوان بوده است.

دیوان بین‌المللی کیفری نسبت به دادگاه‌های بین‌المللی پیشین دارای نوآوری‌های بسیاری است که می‌تواند در بهتر اجرا شدن و ارتقاء حقوق بشردوستانه کمک شایانی بنماید.

واژگان کلیدی: دیوان بین‌المللی کیفری، حقوق بشردوستانه، رعایت، تضمین.

اختصارات

ECOSOC- Economic and Social Council

EU- European Union

GA- General Assembly

ICC- International Criminal Court

ICRC- International Committee of the Red Cross

ICTR- International Criminal Tribunal for Rwanda

ICTY- International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia

ILC- International Law Commission

LRA- Lord Resistance Army

NATO- North Atlantic Treaty Organization

PCIJ- Permanent Court of International Justice

PrepCom- Preparatory Committee

RUF- Revolutionary United Front

SC- Security Council

SCSL- Special Court for Sierra Leone

UN- United Nations

UNICEF- United Nations Children's Fund

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	طرح مسئله
۷	سؤالات تحقیق
۷	فرضیات
۸	پیشینه تحقیق
۸	منابع
۹	تعریف اصطلاحات و مفاهیم
۹	آثار اثبات فرضیه
۱۰	روش تحقیق
۱۰	روش گردآوری داده ها
۱۰	سازماندهی طرح تحقیق
بخش اول: مفهوم، ضرورت و اهمیت اجرای حقوق بشر دوستانه در	
۱۱	مخاصمات مسلحانه بین المللی و غیر بین المللی
۱۲	فصل اول: جنگ و عناصر سازنده آن
۱۲	گفتار اول: جنگ یا مخاصمات مسلحانه
۱۳	مبحث اول: تعریف جنگ و مفهوم حقوقی آن
۱۴	مبحث دوم: مخاصمات مسلحانه بین المللی و غیر بین المللی
۱۸	گفتار دوم: عناصر سازنده مفهوم حقوقی جنگ
۱۸	مبحث اول: عناصر ارگانیکی
۱۹	مبحث دوم: عنصر مادی

۲۰	مبحث سوم: عنصر معنوی
۲۱	فصل دوم: سیر تحول تاریخی حقوق بشردوستانه
۲۲	گفتار اول: تعریف و قلمرو حقوق بشردوستانه و سیر تحول تاریخی آن
۲۲	مبحث اول: مفهوم و هدف حقوق بشردوستانه
۲۳	مبحث دوم: تاریخچه حقوق بشردوستانه
۲۳	بند اول: تاریخچه حقوق بشردوستانه در جهان
۲۵	بند دوم: تاریخچه حقوق بشردوستانه در ایران باستان
۲۷	گفتار دوم: مناسبات متقابل حقوق بشردوستانه و حقوق بشر
۲۸	مبحث اول: تأثیر متقابل حقوق بشردوستانه و حقوق بشر
۳۱	مبحث دوم: تفاوت‌های حقوق بشردوستانه با حقوق بشر
۳۲	بند اول: از نظر تعریف
۳۲	بند دوم: از نظر منابع
۳۳	بند سوم: از نظر مسئولیت بین‌المللی
۳۵	گفتار سوم: مؤلفه های حقوق بشردوستانه معاصر
۳۵	مبحث اول: تعریف غیرنظامی
۳۸	مبحث دوم: تدوین حقوق بین‌الملل بشردوستانه معاصر
۴۴	گفتار چهارم: ضرورت و اصول حاکم بر حقوق بشردوستانه
۴۴	مبحث اول: ضرورت حقوق بشردوستانه
۴۶	مبحث دوم: اصول حاکم بر حقوق بشردوستانه
۴۶	بند اول: نهی از پی گیری اهداف و شیوه های غیرانسانی
۴۷	بند دوم: اصل تمایز(ایمنی غیر رزمندگان)
۴۸	بند سوم: اصل تناسب
۴۹	بند چهارم: تحدید تسلیحات
۵۰	بند پنجم: اصل مارتینس

۵۱	بند ششم: رفتار انسانی با دشمن در هنگام جنگ
۵۲	بند هفتم: حمایت از زنان و کودکان
۵۳	فصل سوم: تحول و تضمین حقوق بشردوستانه
۵۴	گفتار اول: اهمیت اجرای مؤثر حقوق بشردوستانه
۵۷	گفتار دوم: نمونه ای از نهادهای مؤثر در اجرای حقوق بشردوستانه بین‌المللی
۵۷	مبحث اول: کمیته بین‌المللی صلیب سرخ
۶۰	مبحث دوم: کمیسیون بین‌المللی حقیقت یاب
۶۱	مبحث سوم: نیروهای پاسدار صلح
۶۱	مبحث چهارم: دادگاههای نظامی نورنبرگ و توکیو
۶۴	مبحث پنجم: دادگاههای بین‌المللی ویژه یوگسلاوی سابق و رواندا
۶۸	مبحث ششم: دادگاه سیرالئون
۷۰	بخش دوم: جبران ضعف حقوق بشردوستانه توسط دیوان بین‌المللی کیفری
	فصل اول: دیوان بین‌المللی کیفری؛ نهادی دائمی در جهت اجرای
۷۱	حقوق بشردوستانه
۷۲	گفتار اول: تاریخچه و ضرورت تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری
۷۲	مبحث اول: تاریخچه تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری
۸۱	مبحث دوم: آغاز فعالیت رسمی دیوان
۸۴	بند اول: موارد اعمال صلاحیت دیوان بین‌المللی کیفری
۸۵	بند دوم: اصل صلاحیت تکمیلی
۸۶	بند سوم: ارکان دیوان
۸۸	گفتار دوم: تدابیر دیوان برای مقابله با نقض حقوق بشردوستانه
۸۸	مبحث اول: جنایات جنگی

۸۹	بند اول: جنایات جنگی ارتكابی در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی
۹۲	بند دوم: جنایات جنگی ارتكابی در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی
۹۶	مبحث دوم: جنایات علیه بشریت
۹۷	بند اول: سیر تحول تعریف جنایت علیه بشریت
۱۰۳	بند دوم: ویژگیهای جنایت علیه بشریت در اساسنامه رم
۱۱۱	مبحث سوم: جنایت نسل‌کشی
۱۱۲	بند اول: تعریف نسل‌کشی در اساسنامه دیوان
۱۱۴	بند دوم: مصادیق جنایت نسل‌کشی در اساسنامه دیوان
۱۱۵	بند سوم: بررسی نسل‌کشی در قضیه دارفور
	فصل دوم: حمایتها و تضمین های دیوان بین‌المللی کیفری در رابطه با حقوق
۱۲۱	بشردوستانه
۱۲۲	گفتار اول: ارزیابی تأثیر دیوان در پیشگیری از جنایت و پایان دادن به بی‌کیفری
۱۲۲	مبحث اول: بررسی نقش بازدارندگی دیوان
۱۲۴	بند اول: بازدارندگی عمومی
۱۲۹	بند دوم: پایان بخشیدن به دور خشونت و تأثیر اخلاقی دیوان
۱۳۲	مبحث دوم: دیوان بین‌المللی کیفری؛ گامی به سوی پایان بی‌کیفری جنایتکاران
۱۳۶	گفتار دوم: نوآوری های دیوان بین‌المللی کیفری در جلوگیری از نقض حقوق بشردوستانه
۱۳۶	مبحث اول: دائمی بودن دیوان
۱۳۷	مبحث دوم: افزایش نقش قاضی
۱۳۹	مبحث سوم: توجه ویژه به نقش قربانی و بزه دیده
۱۳۹	بند اول: تعریف قربانی و شهود
۱۴۱	بند دوم: رژیم حمایتی
۱۴۳	بند سوم: مشارکت در روند دادرسی
۱۴۵	بند چهارم: غرامت
۱۴۷	مبحث چهارم: حمایت از زنان

۱۴۹

مبحث پنجم: حمایت از کودکان

۱۵۰

مبحث ششم: حمایت از محیط زیست

۱۵۲

نتیجه گیری

۱۵۶

فهرست منابع

مقدمه:

مقررات حقوق بشردوستانه ریشه در تاریخ دارد زیرا از ابتدای حیات جوامع بشری تاکنون، جنگ بین انسان‌ها وجود داشته و همواره تابع نوعی مقررات بوده است. نگرانی در مورد جنبه‌های بشردوستانه را می‌توان در جنگ‌های هندی‌ها و به‌ویژه در حماسه باستانی ماهابهاراتا یافت که در آن قواعد و رفتار جنگی، زمان حمله و ممنوعیت حمله به افراد غیرنظامی و کشتار محاصره شدگان صراحتاً ذکر شده است.[□] در لوح حمورابی نیز قوانینی درخصوص نحوه هدایت درگیری‌ها آمده است.

نخستین قانون بشردوستانه مدون و منظمی که از سوی یک دولت برای نیروهای مسلح تدوین شد، مجموعه قوانین لیبر[□] بود. این مجموعه توسط دولت ایالات متحده در سال ۱۸۶۳ تصویب شد و هدف آن تنظیم رفتار سربازانی بود که در ایالات متحده درگیر جنگ‌های داخلی بودند. این قانون تنها جنبه داخلی داشت. ابزار اصلی حقوق بشردوستانه بین‌المللی، کنوانسیون‌های چهارگانه ۱۹۴۹ ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ می‌باشند. حقوق بشردوستانه از زمان جنگ جهانی دوم و پذیرش کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل‌های الحاقی به آن توسعه بسیاری یافته است. به عنوان مثال با اینکه ماهیت هدف قرارداد غیرنظامیان تغییری نکرده، روش‌های ارتکاب این عمل در نتیجه پیشرفت تکنولوژی کاملاً متفاوت از ۵۰ سال گذشته شده است. غالب مخاصمات مسلحانه نیز از بین‌المللی به داخلی تغییر یافته و مسئولیت فردی بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است.

همچنین قواعدی که ناظر بر مخاصمات مسلحانه هستند و اساساً به عنوان تنظیم‌کننده آنها قلمداد می‌شوند، می‌بایست توسط یک نهاد دائمی و مستقر با صلاحیت بین‌المللی اعمال گردند. انتقادی که همواره به حقوق بشردوستانه شده است عدم ضمانت اجرایی قوانین آن می‌باشد.

در غیاب مکانیسمی کارآمد برای اجرای مؤثر قانون در مواقع نقض مکرر آن، دفاع از اصولی که به آنها خصیصه حقوقی اعطا شده و تحت عنوان یک رژیم حقوقی درآمده‌اند، خیلی منطقی به نظر نمی‌رسد.

[□] Rajinder Sachar, International Humanitarian Law With Particular Reference To International Criminal Court, ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law, 2001, p1.

[□] Lieber Code.

تردیدهای مردم در عدم اجرای حقوق بشردوستانه، اساس و دلیل انکار ناپذیری در حرکت به سمتی شد که منجر به تشکیل دیوان بین‌المللی کیفری گردید که برای هدف افزایش تضمین و ارتقاء حقوق بشردوستانه بسیار مهم می‌باشد.

بدون شک دادگاه‌های نظامی نورنبرگ و توکیو نیز تأثیر بسزایی در ایده ایجاد دیوان بین‌المللی کیفری داشتند. در واقع نیاز و درخواست برای عدالت کیفری بین‌المللی از زمان نورنبرگ آغاز شد ولی در اواخر دهه ۹۰ جامه عمل پوشید.

حقوق بین‌الملل بشردوستانه، حقوق بشر و حقوق کیفری بین‌المللی، شاخه‌های حقوق بین‌الملل می‌باشند. نقطه مشترک هر سه آنها محافظت از افراد است. ICC، ابزاری برای حقوق بین‌الملل در جهت اعمال حقوق کیفری و حقوق بشردوستانه بین‌المللی در موارد نقض فاحش حقوق بشر و حقوق بشردوستانه می‌باشد.

ICC نه تنها بیانگر یک دادگاه کیفری بین‌المللی است بلکه از لحاظ کیفی از سایر دادگاه‌های بین‌المللی متفاوت است. برخلاف دادگاه‌های ویژه ICTY و ICTR، صلاحیت ICC محدود به منطقه جغرافیایی خاصی نبوده و به صورت موقت و وابسته به سازمان ملل متحد نمی‌باشد. همچنین برخلاف دیوان بین‌المللی دادگستری که صلاحیتش محدود به اختلافات بین دولت‌هاست، دیوان بین‌المللی کیفری نهادی دائمی است که مسئول تحقیق و محاکمه افراد متهم به نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی می‌باشد.

طرح مسئله:

در برهه کنونی و علی‌الخصوص در این اواخر، شاهد بی‌اعتنایی و بی‌تفاوتی نسبت به والاترین و مقدس‌ترین ارزش‌های انسانی هستیم. در حقیقت دولت‌ها همواره جنگ را بهترین شیوه حل و فصل اختلافات خود دانسته‌اند و این مسئله با پیشرفت تکنولوژی‌های تهاجمی و دفاعی و جاذبه‌های هوس‌انگیز آن، به حد اعلائی خود رسیده است. اوج این دهشتناکی را می‌توان در جنگ جهانی دوم و سپس جنگ‌های ویتنام، عراق

علیه ایران و کویت، شبه جزیره بالکان، آمریکا علیه افغانستان و عراق، کامبوج و ... مشاهده کرد. در این میان سوء استفاده و ارتکاب اعمال خشونت آمیز علیه غیرنظامیان بی گناه به ویژه زنان و کودکان که به گواه تاریخ صدمات زیادی را به واسطه وقوع جنگ ها متحمل شده اند بدون توجه به اصول و قواعد داخلی و بین المللی، ماحصل این بحران ها بوده است.

با وجود تمامی جنایاتی که در منازعات روی می دهد، برخی قواعد انسان دوستانه حتی پیش از زمان یونان باستان وجود داشته و منجر به این شده که گاهی حتی در بی رحمانه ترین منازعات برخی اصول انسانی رعایت شوند.

قواعد حقوق بشردوستانه، قواعد خاص دوران مخاصمه مسلحانه و حمایت از قربانیان جنگی می باشد؛[□] به گونه ای که می توان گفت در دوره جنگ حقوق بشردوستانه به نوعی پوشش دهنده قواعد حقوق بشری نیز می باشد، چرا که تعهد دولت ها در اجتناب از هرگونه رفتار ناقض حقوق بشر و همچنین تعهد آنان به حمایت از زندگی اشخاص تحت صلاحیت خود از جمله اصول ذاتی و فطری می باشد که وظیفه حمایت از افراد به هنگام مخاصمه مسلحانه را نیز در بر می گیرد. هدف کلاسیک حقوق بشردوستانه کاهش آلام انسان ها و محدود کردن آثار سوء ناشی از جنگ است. لیکن امروزه هدف از حقوق بشردوستانه ت آمین احترام به شأن و کرامت والای انسان و تضمین حق حیات و حقوق اساسی بشر و نیز تعقیب، محاکمه و مجازات جنایتکاران جنگی است. حقوق بشردوستانه در مورد تمامی طرف های هر مخاصمه مسلحانه، صرف نظر از طرف آغازگر آن مخاصمه اعمال می شود. این حقوق متضمن کلیه مقرراتی است که ناظر بر حمایت از نوع بشر در مخاصمات مسلحانه می باشد. اگرچه در ابتدا حقوق بشردوستانه به منظور کاهش خسارات ناشی از جنگ و جلوگیری از جنایات اعمال می شد، با تغییر ماهیت مخاصمات در طول پنجاه سال گذشته نیاز به دادگاهی مستقل برای اجرای آن بیشتر نمود پیدا کرده است.

پس از جنگ جهانی دوم و تشکیل دادگاه نظامی نورنبرگ ، جامعه بین المللی مصمم شد تا با نقض های مکرر اصول و مقررات حقوق بین الملل برخورد جدی نماید . در واقع نیاز و رویای دستیابی به عدالت کیفری

[□] ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بشردوستانه و حقوق بین الملل بشر، بررسی تحولات اخیر حقوق بشردوستانه بین المللی، به اهتمام کمیته

بین‌المللی از زمان دادگاه نورنبرگ آغاز شد ولی در اواخر دهه ۹۰ با تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری به واقعیت تبدیل گردید.

کشتارهای دسته‌جمعی، نسل‌کشی‌ها و تجاوزها به حقوق انسانی که در دهه‌های اخیر در بالکان، کامبوج و رواندا روی داد؛ ضمن آنکه امواجی از غم و اندوه همراه با خشم و نفرت در میان جهانیان ایجاد کرد، افکار عمومی انسان‌ها را نیز بسوی ایجاد یک نظام کیفری بین‌المللی مستقل و به دور از ملاحظات سیاسی که بی‌طرف، عادلانه، مؤثر و کارآمد باشد هدایت و معطوف نمود به این امید که با این نهاد، مرتکبان چنین جنایاتی که غالباً از تحمل کیفر مصون مانده‌اند، به پای میز محاکمه کشیده شده و عدالت در مورد آنان اجرا گردد. در همین راستا، ایجاد دادگاه‌های کیفری بین‌المللی ویژه یوگسلاوی سابق و رواندا و تجربه حاصل از آنها امکان برقراری یک دادگاه کیفری دائمی را به شدت تقویت کرد، چرا که اجرای عدالت بین‌المللی با تشکیل محاکمی زودگذر تضمین نمی‌شود.

دادگاه‌های مزبور، با همه محاسن و معایب خویش، این فایده را داشتند که جامعه بین‌المللی را جهت تأسیس یک دیوان کیفری بین‌المللی دائمی و نه موقت، مصمم نمایند. دادگاهی که خارج از اختیار دولت‌ها، بصف صورت مستقل و صرف نظر از ملاحظات سیاسی رسالت خود را ایفاء نماید.

کنفرانس دیپلماتیک راجع به تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری در ۱۵ ژوئن تا ۱۷ جولای ۱۹۹۸ با شرکت ۱۶۰ دولت و ۳۱ سازمان بین‌الدولی و تعداد بسیاری از سازمان‌های غیردولتی در رم برگزار شد. اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری محصول سال‌ها تلاش و کوشش کمیسیون حقوق بین‌الملل و نهادهای وابسته به سازمان ملل متحد و نتیجه تغییر ساختار نظام بین‌الملل و نیز وقوع حوادث و فجایع دهشت‌بار انسانی در دهه ۹۰ میلادی و فقدان ترتیبات لازم برای مقابله با این حوادث می‌باشد.

این اساسنامه سرانجام با ۱۲۰ رأی موافق، ۷ رأی مخالف و ۲۱ رأی ممتنع مورد پذیرش واقع شد. همچنان که در ماده ۱۲۶ ذکر شده، اساسنامه یک روز پس از شصت روز بعد از شصتمین تصویب، لازمالاجرا خواهد بود. در ۱۱ آوریل ۲۰۰۲ شصتمین تصویب صورت گرفت و این اساسنامه بسیار سریع تر از سایر معاهدات چندجانبه و زودتر از زمان مورد انتظار جامعه جهانی و کمتر از چهار سال پس از تاریخ امضاء، در اول جولای ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا گردید.

تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری در لاهه هلند بیانگر پیشرفت مهمی در بهتر اجرا شدن حقوق بشردوستانه بین‌المللی و گامی به جلو در مبارزه با بی‌کیفری می‌باشد.

این دیوان با هدف مجازات مرتکبان شدیدترین جرایم،[□] می‌تواند ببعنوان یکی از نهادهای مؤثر در اجرا و تحقق حقوق بشردوستانه بین‌المللی نقش قابل ملاحظه ای را ایفا نماید. ICC نه تنها دادگاهی دائمی برای محاکمه جدی‌ترین جرایم بوده بلکه از لحاظ کیفی متفاوت از سایر دادگاه‌ها می‌باشد. کلیه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی دارای صلاحیت سرزمینی محدود می‌باشند و معمولاً موقتی هستند. برخی از این دادگاه‌ها عبارتند از: دادگاه‌های نظامی نورنبرگ و توکیو پس از جنگ جهانی دوم، دادگاه‌های ویژه یوگسلاوی سابق و رواندا، دادگاه‌های مختلط ملی/بین‌المللی سیرالئون، تیمور شرقی، کوزوو و کامبوج. برخلاف این دادگاه‌ها ICC از لحاظ سرزمینی صلاحیتی بین‌المللی دارد و به دنبال الحاق یک دولت به اساسنامه رم نسبت به آن واجد صلاحیت می‌باشد.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ICC امکان ارجاع موارد نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد به این نهاد است. بنا به گزارش عفو بین‌الملل از سال ۲۰۰۳ بیش از ۹۰۰۰۰ نفر مستقیماً و ۲۰۰۰۰۰ نفر بر اثر عواقب غیرمستقیم ناشی از مخاصمات در دارفور کشته شدند.[□] کمیسیون تحقیق سازمان ملل متحد در قضیه دارفور در سال ۲۰۰۵ در گزارش خویش به شورای امنیت پیشنهاد می‌کند که وضعیت دارفور را بر اساس بند «ب» ماده ۱۳ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری به دیوان ارجاع دهد. کمیسیون در توجیه این پیشنهاد، مخاصمه دارفور را تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی می‌داند و معتقد است از آنجایی که سران و مقامات عالی رتبه، متهم به ارتکاب جرایم و یا شرکت در آن می‌باشند، محاکمه آنها در سودان مشکل و تا حدی غیرممکن است، بنابراین ارجاع وضعیت به دیوان بین‌المللی کیفری به عنوان تنها مرجع فعال در عرصه عدالت کیفری، بهترین انتخاب تضمین‌کننده اجرای عدالت و محاکمه عادلانه می‌باشد.[□]

[□] دیباچه اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی.

[□] Amnesty International, Sudan: Displaced in Darfur: A Generation of Anger, AI Index: AFR 54/001/2008 .

[□] Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary General, United Nations published: January 25th 2005. Geneva, Switzerland, Para. 572.

دیوان بین‌المللی کیفری دارای صلاحیت تکمیلی نسبت به محاکم ملی و داخلی است. در دیباچه اساسنامه آن چنین آورده شده: «این دادگاه می‌بایست مکمل نظام های عدالت کیفری در مواردی باشد که چنین دستگاه‌های محاکمه‌کننده‌ای در دسترس نبوده و یا م‌ثر واقع نشوند»[□] درحالی‌که اساسنامه های دادگاه‌های یوگسلاوی سابق و رواندا با تصریح به صلاحیت موازی دادگاه بین‌المللی و محاکم ملی، مقرر نموده اند که رسیدگی در دادگاه بین‌المللی، برتر و دارای اولویت است. بند ۱ ماده ۹ اساسنامه ICTY چنین تدوین شده است: «دادگاه بین‌المللی و محاکم ملی صلاحیت موازی برای تعقیب اشخاصی که مرتکب نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشردوستانه که در سرزمین یوگسلاوی سابق از تاریخ اول ژانویه ۱۹۹۱ ارتکاب یافته است، دارند»[□].

نگاهی به گزارش‌های سازمان‌های غیردولتی در رابطه با وضعیت مخاصمات مسلحانه در گوشه و کنار جهان نشان‌دهنده اهمیت و ضرورت این نهاد در مبارزه با بی‌کیفری و مجازات عوامل نقض حقوق بشردوستانه می‌باشد.

جنگ داخلی در جمهوری دموکراتیک کنگو تا سال ۲۰۰۶ منجر به کشته شدن ۳/۵ میلیون نفر و آواره شدن ۱/۶۶ میلیون گردید. به‌علاوه حدود ۳۰۰۰۰ کودک در گروه‌های مسلح به‌کار گرفته شدند که بیش از ۴۰٪ کل این نیروها را تشکیل می‌دادند.[□] همچنین بنا به آمار UNICEF در اوگاندا بیش از ۳۲۰۰۰ کودک به وسیله ارتش مقاومت لرد LRA بین سال‌های ۱۹۸۶ و ۲۰۰۲ ربوده شدند. در جمهوری آفریقای مرکزی نیز حدود ۷۰۰۰۰ نفر به کشورهای همسایه پناه بردند^{□□} و ۲۰۰۰۰۰ نفر در خود اوگاندا بی‌خانمان شدند. هنوز آمار دقیقی از کشته‌شدگان وجود ندارد.

جمهوری دموکراتیک کنگو، اوگاندا و آفریقای مرکزی که هر سه عضو اساسنامه رم می‌باشند به دلیل اینکه حقیقتاً قادر به تعقیب و محاکمه جنایتکاران نبودند با دفتر دادستانی تماس گرفته و خواستار مساعدت دیوان در تحقیق و پیگرد عاملان جنایات ارتکاب یافته شدند.

... Such a court is intended to be complementary to national criminal justice system in cases where such trial procedures may not be available or may be ineffective.

<http://www.un.org/icty/legaldoc-e/index.html>.

برای مشاهده اساسنامه ICTY رک:

□ Amnesty International, Children at War: Creating Hope for future, AI Index: AFR 62/017/2006 .

□ Amnesty International, Central African Republic: civilians in peril in the wild north, AI index: AFR 19/003/2007 .

در مورد ماهیت جرایمی که مشمول صلاحیت دیوان است این نکته قابل ذکر است که در اساسنامه به تفصیل یکایک جرایم به‌ویژه جرایم مربوط به زنان احصاء شده و این مسئله می‌تواند نقش بسزایی در رعایت حقوق بشردوستانه در مخاصمات را داشته باشد.

اما سؤالات این تحقیق عبارتند از:

- ۱- ضرورت ایجاد یک دادگاه کیفری بین‌المللی برای اجرای حقوق بشردوستانه چیست؟
- ۲- آیا دیوان بین‌المللی کیفری از ابزارهای لازم برای بازدارندگی از ارتکاب جنایات بعدی، جلوگیری از نقض حقوق بشردوستانه و محاکمه عاملان این جنایات برخوردار است؟
- ۳- کدام ویژگی، دیوان بین‌المللی کیفری را در اجرای حقوق بشردوستانه نسبت به سایر دادگاه‌های بین‌المللی متمایز می‌سازد؟

فرضیات:

- ۱- دیوان بین‌المللی کیفری، نظر به صلاحیت‌های خاصی که از آن برخوردار است می‌تواند در فرآیند رعایت و تضمین حقوق بشردوستانه تأثیر بسزایی داشته باشد.
- ۲- دیوان بین‌المللی کیفری از قابلیت لازم برای جلوگیری از جنایات بعدی و معافیت از محاکمه مرتکبین شدیدترین جنایات برخوردار است.

پیشینه تحقیق

در مورد حمایت از حقوق بشردوستانه در دیوان بین‌المللی کیفری تاکنون تحقیق مستقلی صورت نگرفته ولی هر یک از این دو مفهوم به‌طور مجزا در قالب کتب و مقالات راجع به حقوق بین‌الملل که توسط اساتید به نگارش در آمده، به طور جسته و گریخته مورد بحث قرار گرفته است. اما مستنداتی که به این بحث مربوط می‌شود از این قرار است: